

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu
Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Ludvíka Davida, soudkyně zpravodajky Kateřiny Šimáčkové a soudce Davida Uhlíře o ústavní stížnosti stěžovatele [REDAKCE] zastoupeného JUDr. Marošem Matiaškem, LL.M., advokátem, se sídlem Rumunská 22, Praha 2, proti zásahu Policie České republiky při realizaci vyhoštění stěžovatele dne 6. 6. 2014, proti zásahu Generální inspekce bezpečnostních sborů a Krajského státního zastupitelství v Praze spočívajícím v nekonání účinného vyšetřování ve věci vedené Generální inspekcí bezpečnostních sborů pod sp. zn. GI-TC-376/2014, proti usnesení Generální inspekce bezpečnostních sborů č. j. GI-TC-376-32/2014 ze dne 20. 11. 2014 a usnesení Krajského státního zastupitelství v Praze sp. zn. KZN 1064/2014 ze dne 17. 12. 2014, takto:

- I. Zásahem Policie České republiky při výkonu správního vyhoštění stěžovatele dne 6. 6. 2014 bylo porušeno základní právo stěžovatele nebýt podroben ponižujícímu zacházení podle čl. 7 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.**
- II. Usnesením Generální inspekce bezpečnostních sborů č. j. GI-TC-376-32/2014 ze dne 20. 11. 2014, usnesením Krajského státního zastupitelství v Praze sp. zn. KZN 1064/2014 ze dne 17. 12. 2014 a vyrozměním Vrchního státního zastupitelství v Praze č. j. 1 VZN 1611/2015-7 ze dne 25. 3. 2015 bylo porušeno základní právo stěžovatele na účinné vyšetřování vyplývající z čl. 7 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.**
- III. Tato rozhodnutí se proto ruší.**
- IV. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.**

Odůvodnění:

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. V ústavní stížnosti stěžovatel namítá, že postupem Policie České republiky při jeho vyhošťování dne 6. 6. 2014 došlo k porušení jeho práva nebýt podroben nelidskému a ponižujícímu zacházení v rozporu s čl. 7 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 3 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). Stěžovatel dále namítá, že k porušení stejných ustanovení Listiny a Úmluvy došlo i tím, že orgány činné v trestním řízení neprovedly účinné vyšetřování tohoto nelidského a ponižujícího zacházení.

2. Stěžovatel je občanem Kamerunu. Na území České republiky pobýval nepřetržitě od února 2010 do svého vyhoštění dne 2. 7. 2014. V České republice se však zdržoval i dříve.
3. Dne 11. 1. 2014 Policie České republiky uložila stěžovateli správní vyhoštění na jeden rok a stanovila mu lhůtu třiceti dnů k vycestování. Policie považovala za prokázané, že stěžovatel pobýval na území České republiky v době od 4. 5. 2013 bez platného víza či jiného oprávnění k pobytu. Zároveň zjistila, že stěžovatel nemá v České republice žádné vazby, kromě své přítelkyně, naopak v Kamerunu žije jeho rodina. Policie tedy neshledala žádný důvod, proč by se nemohl do Kamerunu vrátit. Odvolání stěžovatele bylo zamítnuto dne 24. 3. 2014. Městský soud v Praze správní žalobu stěžovatele proti tomuto rozhodnutí odmítl jako opožděnou dne 12. 6. 2014. Toto usnesení však bylo zrušeno z formálních důvodů rozsudkem Nejvyššího správního soudu dne 24. 7. 2014. Dne 10. 4. 2015 Městský soud v Praze opětovně rozhodl, že žaloba byla podána opožděně.
4. Dne 13. 5. 2014 se stěžovatel sám dostavil na služebnu policie s tím, že by chtěl nějak vyřešit svůj pobyt v České republice. Následující den Policie České republiky rozhodla o zajištění stěžovatele na dobu 30 dní za účelem správního vyhoštění. Podle policie rozhodnutí o správním vyhoštění nabylo právní moci dne 7. 4. 2014 a stěžovatel se tedy ode dne 8. 5. 2014 zdržoval na území České republiky v rozporu s rozhodnutím o správním vyhoštění. Policie zjistila, že stěžovatel sice proti rozhodnutí správních orgánů podal správní žalobu, nicméně učinil tak podle jejího názoru opožděně, a proto žaloba nemá odkladný účinek. Zajištění policie odůvodnila obavou z maření výkonu správního vyhoštění. Pro výkon zajištění byl stěžovatel umístěn do Zařízení pro zajištění cizinců Bělá-Jezová (dále jen „ZZC“).
5. Dne 3. 6. 2014 policie zajistila stěžovateli místo na palubě letu společnosti Turkish Airlines, kterým měl do Kamerunu odletět dne 6. 6. 2014. Toto datum výkonu vyhoštění s přesnou dobou plánovaného odletu z Prahy policie sdělila ZZC dne 4. 6. 2014, které o tom uvědomilo stěžovatele dne 5. 6. 2014. Podle stěžovatele se tak však stalo pouze náhodou. Když si chtěl vzít svou osobní věc, která byla uschována mimo jeho pokoj, bylo mu sociální pracovníci sděleno, že jeho osobní věci jsou již zabaleny a připraveny k odjezdu. Tato sociální pracovníce mu měla pouze na malém kusu papíru napsat, že odjezd ze ZZC je naplánován následující den ráno na 8:00 a odlet z Prahy na 12:00.
6. Okolnosti samotného pokusu o vyhoštění stěžovatele dne 6. 6. 2014 jsou také mezi účastníky řízení sporné. Následující rekapitulace událostí vychází ze závěru šetření policie a orgánů činných v trestním řízení. Odchytky od takto popsaného skutkového stavu, které uvádí stěžovatel, budou zmíněny v následující části nálezu, která obsahuje argumentaci stran řízení.
7. Dne 6. 6. 2014 ráno před osmou hodinou vstoupili do pokoje stěžovatele čtyři policisté. Dva policisté měli za úkol odvést stěžovatele a další dva byli určeni k jejich ochraně a v době zákroku na pokoji stáli venku na chodbě přede dveřmi pokoje. Stěžovatel však dobrovolně odejít z pokoje odmítl, byl svlečený a odmítal se i obléct. Dva zakročující policisté nebyli schopni pomocí hmatů a chvatů překonat odpor stěžovatele, který se údajně držel kusů nábytku a ze sevření policistů se vytrhával. Proto z pokoje odešli a kontaktovali telefonicky nadřízeného, který jim sdělil, že eskorta musí proběhnout.
8. Tito dva policisté se tedy vrátili na pokoj, ale odpor stěžovatele se jim opět nepodařilo překonat pomocí hmatů a chvatů, proto po poučení proti stěžovateli použili slzotvorný plyn. V důsledku použití plynu se stěžovatel stal dezorientovaným a

policistům se podařilo jej spoutat a odnést z budovy ven. Protože stěžovatel byl nahý, tak jej zakryli prostěradlem, které si ale údajně během přesunu do jiné budovy v areálu ZZC shazoval. Po výstupním lékařském ošetření a obléknutí jej policisté odnesli do auta a odjeli na letiště. Po celou dobu eskorty měl stěžovatel nasazena pouta a poutací pás.

9. Na letišti stěžovatel stále odmítal spolupracovat a sám jít. Policisté nesehnali vozík pro osoby se zdravotním postižením, tak použili k jeho přesunu po letišti vozík na zavazadla a tímto způsobem jej převezli do policejní cely na letišti. Kapitán letadla Turkish Airlines, kterým měl stěžovatel odletět, však odmítl stěžovatele na palubu připustit, neboť podle něj představoval stěžovatel pro let riziko. Stěžovatel necestoval dobrovolně a zároveň při letu již neměl být doprovázen žádnou jinou osobou.

10. Stěžovatel byl z policejní cely přemístěn opět do auta, tentokrát již za použití vozíku pro osoby se zdravotním postižením, a převezen zpátky do ZZC. Po příjezdu byl ošetřen lékařkou pracující v ZZC.

11. Na jednání policistů při svém vyhoštění podal stěžovatel dne 16. 6. 2014 stížnost přímo k policii a paralelně trestní oznámení ke Generální inspekci bezpečnostních sborů (dále jen „GIBS“). V trestním oznámení stěžovatel namítal, že byl podroben nelidskému a ponižujícímu zacházení (dále též jen „špatné zacházení“) spočívajícímu především ve včasném neoznámení plánovaného odletu, použití nepřiměřených donucovacích prostředků (úderů a kopy do celého těla, slzotvorný plyn) a bolestivém nasazení pout při převozu a zacházení na letišti.

12. Dne 7. 8. 2014 ředitel Služby cizinecké policie stěžovatele vyrozuměl, že jeho stížnost byla posouzena jako nedůvodná. Ohledně použití donucovacích prostředků policie usoudila, že tyto byly nezbytně nutné k překonání odporu stěžovatele, který se odmítl podrobit správnímu vyhoštění. Podle zjištění policie a vyjádření lékařky v ZZC byl stěžovatel po aplikaci slzného plynu ošetřen. Zdravotní prohlídka byla provedena i při návratu z eskorty a stěžovatel si na žádné zranění nestěžoval. Stěžovatel měl nasazená pouta a poutací pás po celou dobu eskorty, což však bylo nezbytné a pouta nebyla nepřiměřeně utažena. Transport stěžovatele na letišti pomocí vozíku na zavazadla byl podle policie také nezbytný, neboť stěžovatel odmítal sám vystoupit z auta a jít do policejní cely. Jednalo se o taktické a rychlé řešení nastalé situace.

13. Podle zjištění policie byl stěžovatel o datu správního vyhoštění vyrozuměn dne 5. 6. 2014 sociálními pracovníky ZZC, což nakonec i sám připustil. Navíc podle policie žádný právní předpis nestanoví povinnost informovat zajištěného cizince s předstihem o okolnostech realizace jeho správního vyhoštění. Skutečnost, že v průběhu doby zajištění bude vyhoštění realizováno, navíc vyplývá ze samé podstaty zajištění pro účely realizace vyhoštění.

14. Napadeným usnesením ze dne 20. 11. 2014 GIBS podle § 159a odst. 1 trestního řádu odložila trestní oznámení stěžovatele, neboť shledala, že ve věci nejde o podezření z trestného činu a není namístě věc vyřídit jinak. Podle GIBS použití donucovacích prostředků vůči stěžovateli bylo přiměřené. Stěžovatel soustavně mařil realizaci svého vyhoštění, na což policisté museli reagovat a překonat jeho odpor. Zároveň z výpovědi lékařky ZZC vyplynulo, že stěžovatel byl ošetřen ihned po aplikaci slzotvorného prostředku a nejevil žádné další známky poranění. Na oči dostal masť, přičemž večer dne 7. 6. 2014 byl již bez jakýchkoli zdravotních komplikací. Tento závěr GIBS učinila na základě šetření, které zahrnovalo následující úkony.

15. Dne 18. 6. 2014 GIBS obdržela trestní oznámení stěžovatele, který byl reálně vyhoštěn ze země dne 2. 7. 2014. V mezičase mezi podáním trestního oznámení a vyhoštěním nebyl stěžovatel ani prohlédnut nezávislým lékařem, ani vyslechnut. Až dne

25. 6. 2014 GIBS požádala o poskytnutí záznamů z kamerového systému Letiště Václava Havla. Poskytnutí záznamů však již nebylo možné, neboť správa letiště je uchovává pouze 14 dní.

16. Dne 30. 6. 2014 GIBS provedla šetření na Letišti Václava Havla, při kterém mimo jiné zjistila, že kamera na cele pro zajištění již není několik měsíců v provozu. Policisté sloužící na letišti dne 6. 6. 2014 nic nestandardního nezpозorovali. Uvedli však, že ostrahu stěžovatele prováděli sami eskortující policisté.

17. Dále si GIBS od policie vyžádala výsledky vnitřního šetření provedeného policií a dokumenty týkající se stěžovatelova vyhoštění.

18. Dne 14. 7. 2014 GIBS zahájila úkony trestního řízení podle § 158 odst. 3 trestního řádu.

19. Dne 20. 8. 2014 GIBS vyslechla přítelkyni stěžovatele.

20. Ve dnech 25. 8. 2014 a 28. 8. 2014 GIBS vyslechla všech pět policistů, kteří se podíleli na eskortě stěžovatele. Tito vesměs události popsali shodně tak, jak je uvedeno výše.

21. Dne 28. 8. 2014 a dne 7. 11. 2014 GIBS vyslechla lékařku, která měla v ZZC službu dne 6. 6. 2014. Lékařka vypověděla, že u stěžovatele učinila výstupní prohlídku před jeho odjezdem na letiště. V té době měl být naprosto v pořádku, nejevil žádné známky napadení a lékařka mu pouze provedla výplach očí z důvodu aplikace slzotvorného plynu. Po návratu z letiště měl stěžovatel zánět spojivek, na což dostal mast. Následující den večer byl však již podle lékařky zcela v pořádku. Jiné známky zranění nejevil.

22. Dne 29. 8. 2014 GIBS vyslechla zástupce společnosti Turkish Airlines, který uvedl, že stěžovatel nebyl připuštěn na palubu letadla z důvodu rizika pro let, neboť se odletu bránil a neměl doprovod. Stěžovatele však osobně neviděl.

23. Dne 23. 9. 2014 GIBS vyslechla bezpečnostního pracovníka ZZC, který byl přítomen u eskorty stěžovatele. Pracovník vypovídal obdobně jako zasahující policisté. Na dotaz, kdo stěžovatele informoval předem o jeho odjezdu, neznal odpověď.

24. Jak vyplývá z úředního záznamu ze dne 29. 8. 2014, GIBS provedla také vlastní šetření v ZZC, v rámci kterého se nepodařilo zjistit osobu, která měla stěžovateli sdělit datum odjezdu a nepodařilo se ani ztotožnit jiné svědky události dne 6. 6. 2014.

25. Napadeným usnesením dne 17. 12. 2014 Krajské státní zastupitelství v Praze zamítlo stížnost stěžovatele proti odložení věci. Podle něj se policisté, kteří měli zajistit vyhoštění, o odletu stěžovatele dozvěděli až dne 4. 6. 2014 (byť jiný orgán policie přesnou dobu odjezdu znal již dne 3. 6. 2014) a podání informace stěžovateli dne 5. 6. 2014 nemůže být považováno za opožděné a za postup namířený proti stěžovateli a motivovaný snahou stěžovateli uškodit. GIBS stěžovatele nevyslechla, neboť dne 2. 7. 2014 byl vyhoštěn. Nicméně jeho námitky proti postupu policistů byly dostatečným způsobem popsány v trestním oznámení i ve výpovědi jeho přítelkyně.

26. Dle státního zastupitelství policisté jednali v úmyslu zajistit řádné a včasné provedení eskorty. Jejich jednání bylo přiměřené chování stěžovatele. Použití slzotvorného spreje přispělo k provedení zákroku a s ohledem na jeho dopad a následné bezprostřední ošetření stěžovatele ani nebylo nepřiměřené.

27. Dne 25. 3. 2015 Vrchní státní zastupitelství v Praze shledalo podnět stěžovatele k výkonu dohledu nad činností krajského státního zastupitelství nedůvodným a ztotožnilo se se závěry krajského státního zastupitelství.

II. Argumentace stran a vyjádření veřejné ochránkyně práv

28. Stěžovatel namítá, že v průběhu pokusu o jeho vyhoštění dne 6. 6. 2014 došlo ze strany policie k porušení zákazu nelidského a ponižujícího zacházení, který upravuje čl. 7 odst. 2 Listiny a čl. 3 Úmluvy. K porušení čl. 3 Úmluvy nemusí dle stěžovatele dojít jenom v důsledku nějaké konkrétní události nebo praxe, ale v úvahu přichází i kumulace různých okolností v průběhu zbavení osobní svobody. Stěžovatel namítá zejména, že mu nebyla v dostatečném předstihu oznámena doba odletu, aby se mohl rozloučit s přítelkyní, nechat si dovézt věci, které neměl s sebou v ZZC, a informovat o době příletu svou rodinu v Kamerunu. Dále namítá, že policie proti němu použila nepřiměřené donucovací prostředky, zejména slzotvorný plyn v uzavřeném prostoru a preventivně jej spoutala, a že s ním nedůstojně zacházela na letišti, zejména jej naložila na vozík na zavazadla. Stěžovatel poukazuje na celkově nehumánní a nedůstojný průběh pokusu o jeho vyhoštění, který je v rozporu s mezinárodními závazky České republiky a standardy definovanými pro vyhošťování cizinců.

29. Stěžovatel rozporuje i skutkové okolnosti, tak jak byly prezentovány v napadených usneseních. Podle stěžovatele mu policisté při příchodu na jeho pokoj sdělili, že pokud s nimi nepůjde dobrovolně, tak proti němu použijí donucovacích prostředků. Stěžovatel na výzvu nereagoval a zůstal sedět na posteli. Policisté ho začali bít a kopat, nastříkali mu do očí slzný plyn a nasadili pouta. Stěžovatel byl při zásahu nahý. Po použití donucovacích prostředků policisté stěžovatele nahého přenesli přes chodbu ubytovací části budovy B do budovy E, kde se nachází policie. Zde stěžovatele oblékli a následně přemístili do auta.

30. Stěžovatel tvrdí, že v důsledku úderů a kopů utrpěl četné pohmožděny a oděrky po celém těle. Navíc policisté nastříkali stěžovateli do obličeje slzotvorný plyn, který mu způsobil intenzivní pálení očí, dýchací potíže, bolesti hlavy a žaludeční nevolnost, později i zánět spojivek. Stěžovatel byl silně dezorientován. Po použití donucovacích prostředků nebyl ošetřen, nebyl mu ani umyt obličej od slzotvorného plynu. Stěžovatel nemohl prakticky po celou dobu výkonu vyhoštění otevřít oči a měl v průběhu celé operace nasazena pouta tak pevně, že mu na zápěstích způsobila odřeniny. Stěžovatel byl v tomto stavu převezen ze ZZC autem ve společnosti policejní eskorty tří policistů na Letiště Václava Havla. V průběhu celé cesty v trvání dvou hodin měl nasazena velmi pevně utažená pouta, která se mu zarývala do kůže, a v důsledku použití slzotvorného plynu neviděl a pociťoval pálení v obličej, zejména v očích.

31. Stěžovatel po celou dobu pobytu na letišti údajně nebyl informován o tom, co se děje. Po příjezdu do ZZC stěžovateli nikdo nesdělil, proč se odlet nerealizoval a proč byl převezen zpátky do zařízení. Stěžovatel se o důvodu, proč se odlet neuskutečnil, dozvěděl až po několika dnech po konzultaci s právníčkou Organizace pro pomoc uprchlíkům, která s jeho zmocněním nahlédla do spisu.

32. Stěžovatel dále namítá, že v této věci nebylo provedeno účinné vyšetřování, čímž státní orgány porušily jeho práva plynoucí z procesní části článku 3 Úmluvy. Vyšetřování nesplňovalo především požadavky důkladnosti, objektivity a rychlosti. Státní orgány zajistily jenom důkazy potvrzující stanoviska zasahujících policistů, pracovníků ZZC, včetně lékařky, a úplně opomněly zajistit důkazy, které by poskytly objektivní náhled na celou situaci. Stěžovatel má na mysli zejména absenci výsledku jeho osoby a dále absenci výsledků ostatních zajištěných cizinců, jakož i zabezpečení dalších důkazních prostředků, zejména kamerových záznamů z letiště, zprávy znalce o následcích použití slzného plynu apod.

33. Podle stěžovatele se vyšetřováním nepodařilo postavit napevno, co se v uvedený den stalo. Zejména není věrohodně potvrzeno, jestli byl stěžovatel ihned po použití slzného plynu ošetřen lékařkou a jakým způsobem a jestli jeho neošetření nebo nedostatečné ošetření mělo za následek zánět spojivek a další zdravotní komplikace stěžovatele, zejména bolesti hlavy ve dnech následujících po zásahu. Dalším rozporem, který vyšetřování nevyjasnilo, bylo nepřiměřené utažení pout, které mu podle tvrzení stěžovatele způsobilo odřeniny a modřiny na zápěstích.

34. Vyšetřování nebylo ani rychlé, neboť šetření bylo oficiálně zahájeno až 14. 7. 2014, tj. téměř měsíc po podání trestního oznámení, byť GIBS učinila některé kroky již před tímto datem. V důsledku tohoto postupu stěžovateli bylo nejenom znemožněno osobně se účastnit vyšetřování (výslech, zdravotní prohlídka), ale ani nebyly již dostupné důležité důkazy jako kamerové záznamy z letiště, které by výrazně přispěly k objektivnosti šetření a náležitému zjištění skutkového stavu, alespoň ohledně zacházení se stěžovatelem na letišti. Stěžovatelova přítelkyně byla vyslechnuta až dne 20. 8. 2014, více než deset týdnů po neúspěšném pokusu o vyhoštění, přičemž s odstupem času si svědkové pochopitelně nevzpomenou na všechny důležité detaily.

35. Ředitelství služby cizinecké policie ve svém vyjádření uvedlo, že ústavní stížnost je nedůvodná. Podle něj nemohlo dojít k zanedbání informační povinnosti, která ani není zákonem o pobytu cizinců či jiným právním předpisem stanovena. Navíc stěžovatel od počátku svého zajištění, resp. omezení osobní svobody dne 13. 5. 2014 věděl o důvodech svého zajištění a umístění v ZZC. Do dne 6. 6. 2014 měl tak k dispozici dostatečně dlouhou dobu na to, aby se na proces vyhoštění připravil, obstaral si případně svoje osobní záležitosti a věci, které by mohly vyžadovat delší časové období. Použití donucovacích prostředků bylo odůvodněné, neboť stěžovatel zcela vědomě a záměrně nespolupracoval, nechtěl se obléci, nechtěl, aby došlo k eskortě do místa jeho původu, přičemž z jeho chování bylo jednoznačně zřejmé, že ani spolupracovat s policií nebude a udělá vše proto, aby nedošlo k jeho deportaci.

36. Policie považuje za oprávněné a nezbytné i použití slzotvorného plynu. Vzhledem k tomu, že na opětovnou výzvu k eskortě stěžovatel nereagoval a použití hmatů a chvatů se jevílo jako neúčelné, bylo přistoupeno k použití důraznějšího donucovacího prostředku, a to slzotvorného plynu, který byl dle výpovědi zakročujícího policisty aplikován do oblasti hrudníku. Slzotvorný prostředek nebyl v žádném případě použit proti osobě zbavené osobní svobody, nad kterou byla získána kontrola. Z provedeného šetření vyplývá, že použitím slzotvorného plynu nedošlo ke zranění stěžovatele a žádné zdravotní potíže nebyly prokázány.

37. Použití pout policie ospravedlňuje tím, že již ze samotného jednání stěžovatele jednoznačně vyplývalo, že nebude s policisty spolupracovat a že udělá vše proto, aby nedošlo k jeho správnému vyhoštění. Policisté měli důvodnou obavu, že stěžovatel bude všemožně mařit provádění služebního úkonu, a to jak možným útekem, tak sebeпоškozením apod. Stěžovatel v důsledku použití pout neutrpěl žádná zranění. Pokud jde o převoz na vozíku na letišti, tak to bylo vyvoláno opět postojem stěžovatele, který odmítal sám jít. Takový postup byl policisty vyhodnocen jako taktický, rychlý a zákonu neodporující.

38. Podle policie také stěžovatel nevyčerpal všechny procesní prostředky nápravy, neboť nepožádal o přešetření závěrů policejního šetření nadřízený orgán, jak mu umožňuje § 175 odst. 7 správního řádu.

39. GIBS ve svém vyjádření navrhla ústavní stížnost zamítnout. Podle ní byly v rámci šetření provedeny veškeré možné úkony potřebné ke zjištění skutkového stavu věci, o

němž nejsou důvodné pochybnosti, a to právě v rozsahu, který je nezbytný pro rozhodnutí. Jednotlivé úkony byly činěny již ode dne 25. 6. 2014.

40. Stěžovatel nebyl vyslechnut z toho důvodu, že byl vyhoštěn z České republiky již dne 2. 7. 2014. GIBS také poznamenává, že stěžovatel podal trestní oznámení až deset dní po nezdařeném pokusu o jeho vyhoštění, čímž podstatně ztížil prověřování celé věci. Navíc trestní oznámení stěžovatele neobsahovalo tzv. hájitelné tvrzení. Vyšetřování také bylo dostatečně rychlé, neboť bylo ukončeno do pěti měsíců od podání trestního oznámení.

41. Krajské státní zastupitelství ve svém vyjádření odkázalo na odůvodnění svého usnesení. Z provedených důkazů vyplývá, že hlavním důvodem úkonů, na které si stěžovatel stěžuje (použití slzotvorného plynu, přenášení poškozeného na ošetřovnu bez oblečení, převoz na vozíku pro zavazadla a použití pout) a které nejsou rozporovány ani policisty, bylo jeho chování, z něhož byla zjevná neochota podrobit se vyhoštění.

42. Pasivní odpor ve spojení s nutností provést eskortu do určitého času, aby nebylo zmeškáno letadlo, nedával policistům prostor pro případné vyjednávání a přesvědčování. Stěžovatel věděl již od předchozího dne, že má proběhnout vyhoštění, a přesto kladl odpor a odmítal se podrobit vyhoštění. Státní zástupce nepovažuje za dané situace použití spreje za nepřiměřené. Policisté mohli mít na základě chování stěžovatele důvodnou obavu z toho, že by při eskortě mohla být ohrožena jejich bezpečnost či případně bezpečnost jiných osob, nadto nepoužili sprej v úmyslu způsobit stěžovateli nějakou škodu, ale v úmyslu docílit řádného provedení eskorty na letiště v omezeném čase, který měli k dispozici. Policisté dali přednost použití uvedeného donucovacího prostředku před hmaty, chvaty, údery a kopy, které by mohly způsobit stěžovateli, pokud by se bránil, ještě závažnější zranění, než jaké způsobil sprej. Použití spreje vyloučilo na nezbytnou dobu odpor poškozeného a zjevně ulehčilo začátek eskorty, kterou stěžovatel mařil. Podle zajištěných svědectví policistů a ošetřující lékařky byla stěžovateli následně poskytnuta potřebná lékařská péče a následky použití spreje nebyly pro něj nijak závažné.

43. K ústavní stížnosti se vyjádřila i veřejná ochránkyně práv, která poskytla své poznatky k zajištění cizinců v ZZC a k jejich eskortám za účelem vyhoštění. Tyto poznatky získala svou činností systematických návštěv míst, kde se nacházejí osoby zbavené svobody (které opakovaně provedla v ZZC), a ze své činnosti sledování výkonu správního vyhoštění cizinců.

44. Podle zjištění veřejné ochránkyně práv v ZZC není cizincům standardně poskytována pomoc či rady související s prvními okamžiky pobytu na svobodě či reintegrací v zemi původu a v praxi nejsou informováni o termínu realizace vyhoštění. Na základě podnětu veřejné ochránkyně práv jí Odbor azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra dne 9. 4. 2015 oznámil, že její doporučení akceptuje a cizinci v azylovém zařízení budou napříště prokazatelně informováni o datu a čase odchodu ze zařízení, a to nejpozději 24 hodin předem. Nicméně ve vztahu k zařízením pro zajištění cizinců, mezi něž patří ZZC, žádný takový interní předpis dosud nebyl vydán.

45. Veřejná ochránkyně práv také shledala nadměrné používání pout při eskortách cizinců. Podle ní jsou používány paušálně a není možné objektivně vyhodnotit, zda použití pout v tom kterém případě naplňovalo podmínku přiměřenosti. Pouta by měla být používána pouze tam, kde je individuálně určená důvodná obava z ohrožení bezpečnosti policisty, jiných osob, majetku nebo veřejného pořádku nebo z toho, že se eskortovaná osoba pokusí o útěk.

III. Hodnocení Ústavního soudu

46. Stěžovatel namítá porušení zákazu nelidského a ponižujícího zacházení jak v jeho substantivním aspektu, tak v jeho procesním aspektu. Těmto dvěma otázkám se bude Ústavní soud věnovat postupně. Nejdříve se však musí vypořádat s otázkou, zda stěžovatel před podáním ústavní stížnosti vyčerpal všechny procesní prostředky ochrany.

47. Ústavní soud ještě úvodem poznamenává, že nadále bude ve shodě s judikaturou ESLP i doktrínou (Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M.: *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 408 a násl; nebo Langášek, T. in Wagnerová, E. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 203) označovat jednání, které je ponižujícím či nelidským zacházením ve smyslu čl. 3 Úmluvy a čl. 7 odst. 2 Listiny, též jako špatné zacházení (*ill-treatment, mauvais traitements*).

A. Otázka vyčerpání procesních prostředků ochrany

48. Podle § 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, je ústavní stížnost nepřipustná, jestliže stěžovatel nevyčerpal všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práva poskytuje. Tato otázka je v nyní posuzovaném případě relevantní ve vztahu k namítanému porušení jak substantivního, tak procesního aspektu zákazu nelidského a ponižujícího zacházení.

49. Co se týče namítaného špatného zacházení ze strany policie při pokusu o vyhoštění stěžovatele dne 6. 6. 2014, je zde otázka, zda se stěžovatel proti tomuto neměl bránit též s využitím interních kontrolních mechanismů policie či podáním správní žaloby proti nezákonnému zásahu správního orgánu ve smyslu zákona č. 150/2002 Sb., soudního řádu správního. K tomu lze nejprve uvést, že podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva je z pohledu požadavku vyčerpání všech dostupných procesních prostředků nápravy v případě stížností namítajících porušení zákazu špatného zacházení relevantní pouze šetření prováděné nezávislým orgánem v rámci trestního řízení, kterým jsou v nyní posuzovaném případě GIBS a státní zastupitelství. Pokud jednotlivec předloží hájitelné tvrzení, že byl podroben špatnému zacházení, je povinností státu provést účinné vyšetřování, které je způsobilé zjistit skutkové okolnosti a případně vést ke ztotožnění a potrestání odpovědných osob. Je tedy dostatečné, pokud oběť podá trestní oznámení a vyčerpá účinné procesní prostředky nápravy v rámci šetření proběhlého na základě tohoto trestního oznámení (viz například rozsudek ESLP ve věci *Bureš proti České republice* ze dne 18. 10. 2012 č. 37679/08, § 81–82; všechna rozhodnutí ESLP citovaná v tomto nálezu jsou dostupná na <http://hudoc.echr.coe.int/>). Oběť špatného zacházení tedy podle ESLP nemusí zároveň podávat stížnost na postup policie k interním orgánům kontroly policie, a i když tak učiní, není poté nutné, aby využila dopsaných opravných prostředků v rámci této interní kontroly.

50. Ústavní soud tak konstatuje, že skutečnost, že stěžovatel nepožádal o přešetření závěrů policejního šetření nadřízený orgán dle správního řádu, nemůže znamenat nepřipustnost jeho ústavní stížnosti ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. Složitější je však v jeho případě otázka nevyčerpání žaloby ve správním soudnictví, jíž by mohl dosáhnout konstatování nezákonnosti žalovaného zásahu policie. Ústavní soud ovšem nepovažuje za nezbytné tuto otázku v nynějším případě definitivně zodpovědět, neboť i pokud by v případech údajného špatného zacházení (i při existenci hájitelného tvrzení o něm) bylo nutné se před podáním ústavní stížnosti bránit správní žalobou, jsou u ústavní stížnosti stěžovatele splněny podmínky § 75 odst. 2 písm. a) zákona o

Ústavním soudu. Podle tohoto ustanovení Ústavní soud neodmítne přijetí ústavní stížnosti, i když není splněna podmínka podle § 75 odst. 1, jestliže stížnost svým významem podstatně přesahuje vlastní zájmy stěžovatele a byla podána do jednoho roku ode dne, kdy ke skutečnosti, která je předmětem ústavní stížnosti, došlo. Ústavní stížnost byla podána dne 22. 3. 2015, tudíž před uplynutím jednoho roku od namítaného zásahu policie dne 6. 6. 2014. Podstatný přesah vlastního případu stěžovatele je pak dán tím, že postup policie při vyhoštění, na nějž si stěžuje, zejména včasné neoznámení přesné doby odletu a automatické použití pout při eskortě, nejsou ojedinělým jevem, provázejícím jen jeho případ, jak vyplývá z vyjádření veřejné ochránkyně práv, shrnujícího poznatky z její činnosti [srov. obdobně nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 89/94 ze dne 29. 11. 1994 (N 58/2 SbNU 151); všechna rozhodnutí Ústavního soudu citovaná v tomto nálezu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>]. Naopak se jedná o jevy téměř „standardní“ při realizaci správního vyhoštění cizinců, jež jsou opakovaně kritizovány veřejnou ochránkyní práv, která v tomto ohledu vystupuje jako speciální vnitrostátní nezávislý orgán pro prevenci špatného zacházení v místech, kde jsou osoby omezené na svobodě. Rozhodnutí Ústavního soudu proto pravděpodobně bude mít dopad i na další případy vyhošťovaných cizinců, čímž je u podané ústavní stížnosti dán podstatný přesah vlastních zájmů stěžovatele ve smyslu § 75 odst. 2 zákona o Ústavním soudu, a tuto stížnost tak co do namítaného substantivního porušení zákazu špatného zacházení nelze odmítnout jako nepřijatelnou.

51. Pokud pak jde o otázku vyčerpání všech dostupných prostředků nápravy v souvislosti s namítaným porušením procesního aspektu zákazu špatného zacházení, tj. absencí účinného vyšetřování události dne 6. 6. 2014, Ústavní soud již ve své judikatuře konstatoval, že mezi obecně účinné opravné prostředky pro osoby namítající závadný postup v šetření k odhalení skutečností nasvědčujících tomu, že dotčená osoba byla obětí spáchaného trestného činu, patří též žádost o výkon dohledu nejbližšího vyššího státního zastupitelství podle § 12d odst. 1 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství (nálezy sp. zn. I. ÚS 1565/14 ze dne 2. 3. 2015). V citovaném nálezu orgány činné v trestním řízení ani nezahájily úkony trestního řízení podle § 158 odst. 3 trestního řádu a věc byla skončena po šetření podle § 158 odst. 1 trestního řádu. Nicméně argumentace Ústavního soudu v citovaném nálezu byla vedena obecně a tyto závěry je nutno aplikovat i na nynější případ, ve kterém GIBS zahájila úkony trestního řízení a věc odložila usnesením podle § 159a odst. 1 trestního řádu. Proti tomuto usnesení je možná stížnost k dozorujícímu státnímu zástupci. Nicméně i rozhodnutí tohoto státního zástupce o stížnosti poškozeného může být přezkoumáno v rámci dohledu podle § 12d odst. 1 zákona o státním zastupitelství. Pokud věc byla skončena ve fázi před zahájením trestního stíhání, orgánům činným v trestním řízení nic nebrání šetření znovu otevřít na pokyn dohledového státního zástupce. Usnesení o odložení věci podle § 159a odst. 1 trestního řádu nepředstavuje překážku věci rozhodnuté.

52. V nyní posuzovaném případě však stěžovatel podnět k výkonu dohledu nejbližšího vyššího státního zastupitelství podle § 12d odst. 1 zákona o státním zastupitelství podal a vrchní státní zastupitelství jej odložilo jako nedůvodný dne 25. 3. 2015. Stěžovatel tedy splnil podmínku vyčerpání účinných prostředků nápravy.

B. Namítané substantivní porušení zákazu nelidského a ponižujícího zacházení

53. Čl. 7 odst. 2 Listiny a čl. 3 Úmluvy zakazují podrobit kohokoliv nelidskému nebo ponižujícímu zacházení. Nelidské zacházení je takové, které působí buď „přímo ublížení na zdraví“, nebo „intenzivní fyzické a psychické utrpení“ (rozsudek pléna ESLP ve věci *Irsko proti Spojenému království* ze dne 18. 1. 1978 č. 5310/71, § 167; či

rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Gäfgen proti Německu* ze dne 1. 6. 2010 č. 22978/05, § 89). Zacházení je považováno za „ponižující“, jestliže potupuje nebo pokořuje jednotlivce, neprokazuje dostatečnou úctu k jeho lidské důstojnosti nebo tuto důstojnost snižuje či vyvolává pocity strachu, úzkosti nebo méněcennosti, jež jsou schopny zlomit morální a fyzický odpor dané osoby (rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *M. S. S. proti Belgii a Řecku* ze dne 21. 1. 2011 č. 30696/09, § 220). Ponižující zacházení má úzkou vazbu na požadavek respektu k důstojnosti člověka, která nepřipouští, aby orgány veřejné moci s člověkem zacházely jako s objektem (rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Bouyid proti Belgii* ze dne 28. 9. 2015 č. 23380/09, § 90). ESLP navíc konstantně judikuje, že osoby v detenci, respektive osoby, proti nimž zasahují příslušníci bezpečnostních složek, jsou ve zranitelném postavení, a proto „jakékoli použití fyzické síly, která nebyla nezbytně vynucena vlastním chováním těchto osob, snižuje lidskou důstojnost a je v zásadě porušením práva zakotveného v čl. 3 Úmluvy“ (např. rozsudek ESLP ve věci *Ribitsch proti Rakousku* ze dne 4. 12. 1995, č. 18896/91, § 38 a rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Bouyid proti Belgii*, výše citovaný, § 83 a 88).

54. Pokud má konkrétní špatné zacházení spadat do působnosti čl. 3 Úmluvy či čl. 7 odst. 2 Listiny, je třeba, aby přesáhlo určitou minimální úroveň závažnosti. Posouzení úrovně závažnosti špatného zacházení je z podstaty věci relativní; závisí na všech okolnostech případu, jako je doba trvání zacházení, jeho fyzické a psychické účinky na oběť a v některých případech také pohlaví, věk a zdravotní stav oběti (rozsudek pléna ESLP ve věci *Irsko proti Spojenému království*, cit. výše, § 162). Otázka, zda zacházení mělo za účel oběť ponížít nebo pokořit, je dalším faktorem, který je třeba vzít v úvahu. Avšak absence takového účelu nemůže s konečnou platností vyloučit porušení zákazu špatného zacházení. Jinými slovy, úmysl podrobit jiného nelidskému nebo ponižujícímu zacházení není nezbytnou podmínkou, aby se o nelidské či ponižující zacházení skutečně jednalo (viz např. rozsudek ESLP ve věci *Farbtuhs proti Lotyšsku* ze dne 2. 12. 2004 č. 4672/02, § 50; či rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *V. proti Spojenému království* ze dne 16. 12. 1999 č. 24888/94, § 71).

55. Stěžovatel namítá, že následující čtyři okolnosti samostatně nebo kumulativně způsobily, že byl vystaven zakázanému špatnému zacházení: neinformování předem o době realizace správního vyhoštění; použití donucovacích prostředků, zejména slzotvorného plynu; preventivní použití pout v průběhu eskorty; a nedůstojné zacházení na letišti, zejména jeho naložení na vozík na zavazadla. Ústavní soud se bude těmito jednotlivým okolnostem věnovat postupně. Nicméně nelze zřetel, že ponižující zacházení nemusí nutně vyvolat jedna z namítaných okolností samostatně, ale může vyplynout z jejich kombinace. ESLP při posuzování zacházení s lidmi zbavenými svobody běžně judikuje, že je nutno brát v potaz kumulativní účinek podmínek zbavení svobody, jakož i konkrétní tvrzení stěžovatele (viz např. rozsudek ve věci *Jirsák proti České republice* ze dne 5. 4. 2012 č. 8968/08, § 62; a další rozhodnutí tam uvedené).

56. Podle Ústavního soudu je přitom obdobný postup nutno aplikovat i v nyní posuzované věci. Jak vyplývá z výše uvedené judikatury ESLP, jedním z kritérií pro stanovení, zda dané zacházení dosáhlo takové úrovně závažnosti, aby se jednalo o zakázané špatné zacházení, je doba trvání zacházení a souhrn všech jeho okolností. Jednotlivé incidenty tedy nemusí představovat špatné zacházení, ale ve svém součtu tomu již tak může být. Některé předchozí jednání s obětí může zvýšit intenzitu utrpení způsobenou jednáním následujícím.

1. Absence přípravy stěžovatele na realizaci správního vyhoštění

57. Podle vyjádření veřejné ochránkyně práv není v ZZC obecně problematika opuštění zařízení se zajištěnými jakkoli probírána a v praxi zajištění cizinci nejsou informováni o termínu realizace vyhoštění. Za těchto okolností se verze stěžovatele, že o plánovaném odletu se dozvěděl někdy během předchozího dne v podstatě náhodou, jeví jako věrohodná a Ústavní soud z ní bude vycházet. Nakonec je tato verze i v souladu se závěry orgánů činných v trestním řízení, podle kterých byl stěžovatel o odletu informován někdy v průběhu předchozího dne, avšak nebylo zjištěno, kdo a jakým způsobem jej měl informovat. Policie ve svém vyjádření poukázala na skutečnost, že se necítí být povinna zajištěnou osobu předem informovat o realizaci vyhoštění, neboť jí taková povinnost nevyplývá z žádného právního předpisu.

58. Otázce důstojného zacházení s vyhošťovanými osobami se na základě svých zkušeností ve svých standardech detailně věnuje Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (dále jen „CPT“): Podle nich „musí zásahům zahrnujícím deportaci zajištěných cizinců vždy předcházet opatření, jejichž cílem je pomoci zorganizovat osobám jejich návrat, zejména s ohledem na jejich rodinu, zaměstnání a psychologickou podporu. Je velmi důležité, aby zajištění cizinci byli informováni dostatečně dlouho dopředu o budoucí deportaci, aby se s ní mohli psychicky vyrovnat a aby mohli informovat osoby, které by o ní měly vědět, a připravit si své osobní věci. CPT vyzbrozoval, že neustálá hrozba nucené deportace visící nad zajištěnými, kteří neobdrželi předchozí informace o datu jejich deportace, jim může přivodit stav úzkosti, který může vyvrcholit v průběhu deportace a vyústit v agresi a stav rozrušení“ [Standardy CPT, CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2015, s. 81].

59. Při posuzování porušení zákazu špatného zacházení Ústavní soud musí tyto názory CPT zohlednit. CPT je expertní orgán, který na základě svých bohatých zkušeností z návštěv míst, kde se nacházejí osoby zbavené svobody, poskytuje pro různé kontexty výklad pojmů mučení, nelidské a ponižující zacházení. Nejde tedy sice o výklad závazný, ale přesto jde o výklad autoritativní, poskytovaný orgánem, který státy zřídily za účelem posílení ochrany osob zbavených svobody před mučením a nelidským či ponižujícím zacházením nebo trestáním (čl. 1 Evropské úmluvy o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání, č. 9/1996 Sb.). Vysokou relevanci výkladů provedených CPT dokládá i skutečnost, že je často přebírá též ESLP (viz např. rozsudek ESLP ve věci *Kummer* proti České republice ze dne 25. 7. 2013 č. 32133/11, § 67). I Ústavní soud tak, jak uvedeno výše, stejně jako ostatní orgány České republiky, musí tento právně nezávazný, ale autoritativní výklad právně závazného zákazu špatného zacházení vzít v úvahu. Od výkladu podaného CPT se lze sice na rozdíl od závazného výkladu odchýlit, avšak taková odchylka musí být velmi důkladně a přesvědčivě odůvodněna. V opačném případě, pokud nějaký orgán veřejné moci relevantní výklad podaný CPT ignoruje či se s ním nedostatečně vypořádá, ohrožuje základní ústavní hodnotu, jíž je podle čl. 1 odst. 2 Ústavy vázanost České republiky závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva.

60. Vyhoštění má zpravidla též silný negativní dopad na soukromý a rodinný život vyhošťovaného cizince a je nutno jej činit citlivě tak, aby tyto negativní následky ještě neprohlubovalo. Praxe v ZZC, kde zajištěné osoby nejsou formalizovaným způsobem a s náležitým předstihem informovány o konkrétním termínu a způsobu realizace jejich vyhoštění, však v důsledku může zásah do soukromého a rodinného života učinit ještě intenzivnějším. Taková praxe také u zajišťovaných osob může přivodit stavy úzkosti a méněcennosti, což je již relevantní zásah i z pohledu zákazu špatného zacházení. Zároveň absence informovanosti vytváří konfliktní situace, které mohou vést ke zbytečnému použití síly, jak tomu nakonec bylo i v nyní posuzovaném případě.

61. Cizinec, který je zajištěn za účelem správního vyhoštění, se nestává předmětem, který je nutno v policii zvolenou dobu přemístit z místa A (zařízení pro zajištění cizinců) do místa B (letadlo). Cizinec i za těchto okolností zůstává člověkem, který má právo na lidské a důstojné zacházení. Nejen samotné zbavení osobní svobody, ale i celkové okolnosti realizace vyhoštění musí být humánní a prokazovat dostatečný respekt k člověku. To za daných okolností zahrnuje především dostatečnou komunikaci se zajištěným člověkem, která se musí vztahovat i na informace o přesné době a způsobu realizace vyhoštění. Tyto informace musí být zajištěné osobě sděleny s dostatečným předstihem, aby se mohla na odjezd připravit, a to jak po psychické stránce, tak aby si mohla uspořádat své záležitosti – např. rozloučení s osobami v České republice či oznámení blízkým osobám v zemi, kam má být vyhoštěna. Podle Ústavního soudu je poskytnutí těchto informací s předstihem 24 hodin úplné minimum, na kterém je nutno, vyjma zcela výjimečných případů, trvat. Informaci o přesné době a způsobu vyhoštění je však zajištěné osobě vhodné sdělit s co největším předstihem, tedy bez zbytečného prodloužení poté, co se dobu odjezdu policie dozví.

62. Způsob informování zajištěné osoby o přesné době odjezdu by měl mít také náležitou formu a tato osoba nesmí být s předmětnými informacemi seznamována jen tak mimochodem. Tento úkon by měl být policií, respektive odpovědnou osobou v ZZC zadokumentován, aby později nevznikaly pochyby o tom, zda řádné informování skutečně proběhlo. Podle Ústavního soudu není obecně na závadu, pokud samotné vyrozumění stěžovatele provede osoba odlišná od příslušníka policie – například zaměstnanci ZZC. Nicméně pokud policie tuto svou povinnost deleguje na jiné orgány či osoby, nemůže se zbavit odpovědnosti za jejich případná pochybení. Výkon správního vyhoštění provádí a za jeho řádný výkon, což zahrnuje i respektování práv vyhošťovaných osob, je odpovědná policie. Přitom dostatečné a včasné informování o přesné době a způsobu deportace je nedílnou součástí celkového procesu vyhoštění, kterou od něj nelze odloučit.

63. Ústavní soud nepopírá, že ve zcela výjimečných případech může být z bezpečnostních důvodů nutné povinnost předběžného informování nesplnit. Nicméně takový cizinec by měl být vhodným způsobem upozorněn, že mu nebude s předstihem sdělen přesný čas a způsob realizace vyhoštění. V nyní posuzovaném případě však u stěžovatele žádné zvláštní okolnosti, které by takový postup ospravedlňovaly, nebyly shledány, ba ani tvrzeny.

64. V nyní posuzovaném případě policie o přesné době plánovaného odjezdu stěžovatele věděla již dne 3. 6. 2014. Tato informace tedy mohla být, a tudíž měla být stěžovateli oznámena již dne 3. 6. 2014, a ne až o dva dny později. Případné vnitřní administrativní postupy policie a ZZC nemohou sloužit jako ospravedlnění toho, že se stěžovatel o době odjezdu dozvěděl méně než 24 hodin předem. Je na policii a jiných státních orgánech, aby svůj chod organizovaly způsobem, který respektuje práva lidských bytostí, s nimiž přichází do styku.

65. Stěžovatel žil v České republice v době vyhoštění nepřetržitě alespoň čtyři roky. Měl zde partnerku, se kterou žil v bytě v Praze, kde měl i osobní věci. Argumentace stěžovatele, že se potřeboval rozloučit s partnerkou, požádat ji o přivezení svých věcí a kontaktovat svou rodinu v Kamerunu, se v tomto ohledu jeví jako zcela pochopitelná. Je přirozené a lidské, že se stěžovatel chtěl těsně před odletem se svou partnerkou rozloučit. Jednání, kterým stěžovateli nebyl odlet s dostatečným předstihem oznámen a on neměl možnost si zmíněné záležitosti zařídit, bylo projevem nedostatečné úcty k lidské důstojnosti a citům stěžovatele a bylo schopno v něm vyvolat pocity úzkosti a méněcennosti.

66. Ústavní soud nemůže souhlasit s argumentem účastníků, že z pohledu informování stěžovatele o době vycestování je dostatečné, že od počátku věděl o důvodech svého zajištění, včetně toho, že do 30 dnů bude realizováno. Takový postup je totiž naopak s to podstatně zvýšit úzkost zajištěné osoby, která ví, že může být deportována kdykoliv v průběhu zajištění, tedy kdykoliv průběhu celého jednoho měsíce. Zároveň takový postup nijak nereaguje na legitimní potřebu zajištěné osoby rozloučit se s blízkými osobami v České republice a informovat o přesné době příjezdu blízké osoby ve státě, kam je osoba vyhošťována.

67. Povinnost policie řádně a s dostatečným předstihem informovat zajištěnou osobu o přesné době její deportace přitom vyplývá nejen z ústavního pořádku, jak bylo právě vyloženo, ale lze ji dovodit i z podústavních právních předpisů. Podle § 9 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, musí policie při své činnosti vždy respektovat důstojnost osob, dbát jejich cti a dodržovat pravidla zdvořilosti. O tom, že součástí této povinnosti je i s předstihem informovat cizince o termínu a okolnostech vyhoštění, byly příslušné orgány zpraveny i veřejnou ochránčínou práv.

68. Ústavní soud tak shrnuje, že absenci řádného informování stěžovatele o přesné době odletu s dostatečným předstihem považuje za neakceptovatelnou. Přesto však podle názoru Ústavního soudu toto jednání samo o sobě ve vztahu ke stěžovateli nepřekročilo minimální práh závažnosti pro konstatování ponižujícího zacházení, čehož se stěžovatel domáhá. Nelze ovšem pominout, že toto prvotní pochybení ze strany policie přispělo též k následnému vzniku konfliktní situace, která vedla k problematickému zacházení se stěžovatelem dne 6. 6. 2014, a tak se podílelo na zvýšení intenzity v souhrnu způsobeného utrpení stěžovatele.

2. Použití síly a slzotvorného plynu

69. Jak bylo podotknuto i výše, z ustálené judikatury ESLP vyplývá, že v případě osob zbavených svobody jakékoli použití fyzické síly, které není nezbytně nutné v důsledku vlastního chování této osoby, snižuje lidskou důstojnost a představuje v zásadě porušení práva stanoveného v článku 3 Úmluvy (viz rozsudek ESLP ve věci *Ribitsch proti Rakousku* ze dne 4. 12. 1995, č. 18896/91, § 38; či rozsudek ve věci *Kummer* proti České republice ze dne 25. 7. 2013 č. 32133/11, § 56). ESLP nedávno rozhodl, že i „pouhá“ jedna facka vůči zajištěné osobě je ponižujícím zacházením, byť by k ní policista byl vyprovokován neuctivým chováním této osoby, která však nebyla fyzicky agresivní a nepředstavovala nebezpečí pro jiné osoby. Přitom uvedl, že „v demokratické společnosti není špatné zacházení nikdy adekvátní reakcí na problémy, kterým čelí orgány veřejné moci“ (rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Bouyid proti Belgii* ze dne 28. 9. 2015 č. 23380/09, § 108). **Jakékoli donucovací prostředky je nutno používat pouze v míře nezbytně nutné pro dosažení legitimního účelu sledovaného zákrokem** (viz i podmínky pro použití donucovacího prostředku v § 53 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky). **Donucovací prostředky nesmí v žádném případě sloužit jako odplata, či trest za neuposlechnutí výzvy policisty.** Obdobně CPT uznává, že členové eskorty deportovaných osob jsou někdy nuceni použít síly a donucovacích prostředků, aby účinně provedli deportaci. Síla a donucovací prostředky by však měly být použity jen v nezbytné míře a měla by být zkoumána zákonnost, přiměřenost a vhodnost jejich použití [Standardy CPT, CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2015, s. 78].

70. Ústavní soud se bude nejdříve zabývat otázkou, zda v dané situaci bylo skutečně nezbytně nutné použití slzotvorného spreje.

71. Ústavní soud se ve své judikatuře dosud k použití slzotvorného spreje jako donucovacího prostředku nevyjádřil. ESLP tak učinil několikrát v kontextu shromažďovacího práva. Ve věci *Tali proti Estonsku* se ESLP zabýval přípustností použití slzotvorného spreje u osoby zbavené svobody (rozsudek ze dne 13. 2. 2014 č. 66393/10). V daném případě byl použit slzotvorný sprej vůči nespolupracujícímu vězni, který se odmítal podrobit příkazu k odevzdání matrace ze své cely. ESLP zopakoval názor CPT, že slzotvorný sprej je potenciálně nebezpečná látka, a neměl by být používán v uzavřených prostorách, a dále uvedl, že slzotvorný sprej by se nikdy neměl používat proti vězni, který je už pod kontrolou. Podle ESLP je třeba také připomenout, že ačkoliv slzotvorný sprej není považován za chemickou zbraň a jeho použití jako donucovacího prostředku je povoleno, může mít negativní účinky, jako jsou dýchací problémy, nevolnost, zvracení, podráždění dýchacích cest, podráždění slzných kanálků a očí, křeče, bolesti na hrudi, dermatitida a alergie. V silných dávkách může způsobit nekrózu tkáně v dýchacím nebo zažívacím traktu, plicní edém nebo vnitřní krvácení. S ohledem na tyto možné závažné dopady používání slzotvorného spreje v uzavřeném prostoru na straně jedné a existenci alternativních donucovacích prostředků, které mají dozorcí k dispozici, jako jsou neprůstředné vesty, přilby a štíty, na straně druhé, ESLP neshledal, že by okolnosti daného případu odůvodňovaly použití slzotvorného spreje (§ 78 citovaného rozsudku).

72. CPT má velmi vážné výhrady také k používání paralyzujících nebo dráždících plynů pro účely získání kontroly nad zajištěnými cizinci, kteří kladou odpor, aby je bylo možno přemístit z jejich cel do letadel. Použití těchto plynů ve velmi stísněných prostorách, jaké představují cely, znamená evidentní riziko pro zdraví zajištěné osoby i tamního personálu. Personál by měl být školen v používání jiných technik k zvládnutí zajištěné osoby, která klade odpor (např. manuálních technik nebo používání štítů) [Standardy CPT, CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2015, s. 80]. Tyto závěry CPT několikrát zopakoval i přímo ve vztahu k České republice. Ve zprávě ze své poslední návštěvy v roce 2014, provedené i přímo v Zařízení pro zajištění cizinců Bělá-Jezová, CPT po zjištění, že pracovníci soukromé bezpečnostní agentury v ZZC pravidelně nosí slzotvorný sprej, uvedl: „slzotvorný sprej je potenciálně nebezpečná látka a neměl by být v uzavřených prostorech používán. Pokud je třeba jej v otevřených prostorech výjimečně použít, musí se dodržovat jasně definované záruky. Například osobám zasaženým pepřovým sprejem by měla být okamžitě umožněna návštěva lékaře a měly by jim být ihned poskytnuty prostředky k účinnému a rychlému potlačení účinků. Pepřový sprej by přitom neměl tvořit součást standardního vybavení bezpečnostního pracovníka“ [Zpráva pro vládu České republiky o návštěvě České republiky, kterou vykonal Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (CPT) ve dnech 1. až 10. dubna 2014, ze dne 31. 3. 2015, CPT/Inf (2015) 18, § 38].

73. Pro rozhodnutí v nyní posuzované věci není nezbytné, aby Ústavní soud stanovil jednoznačné pravidlo, zda je použití slzotvorného spreje uvnitř detenčního zařízení zcela vyloučeno. Nelze totiž na základě nyní posuzovaných skutkových okolností předjímat, zda použití takového plynu nebude za určitých okolností ospravedlnitelné, zejména v případě sebeobrany policistů nebo při ochraně jiných osob před násilím. V nyní posuzovaném případě však byl plyn použit nikoliv jako obranný prostředek proti agresivní osobě, ale jako donucovací prostředek vůči stěžovateli, který se odmítal podrobit eskortě na letiště k výkonu svého vyhoštění, byť nikomu neublížoval a nebyl nebezpečný pro jiné osoby. Mezi účastníky není sporu o tom, že stěžovatel se bránil provedení eskorty, která byla nařizována k výkonu správního vyhoštění. Pokud však

chování stěžovatele odůvodňovalo použití síly, je nutno zkoumat, zda použitá síla byla „nezbytně nutná“, a tedy přiměřená.

74. Eskortu stěžovatele se snažili provést dva policisté. Ti jej ovšem z důvodu jeho odporu, při němž se stěžovatel držel kusů nábytku a vysmýkal se jim ze sevření, nedokázali odvést z pokoje. Za této situace proti němu použili slzotvorný sprej. Z výše uvedených principů CPT a judikatury ESLP vyplývá, že v takové situaci, **pokud zajištěná osoba nepředstavuje hrozbu pro druhé a pouze odmítá vykonat nějaký příkaz, je použití slzotvorného spreje nepřípustné a namísto něj by policisté měli použít jiné techniky k zvládnutí zajištěné osoby.** Při posuzovaném zákroku vůči stěžovateli byli na místě čtyři policisté. Pokud z operativních důvodů nebylo možné, aby zákrok vůči stěžovateli provedli všichni čtyři (dva policisté jistili chodbu a vchod do pokoje), měli řadu jiných možností k zvládnutí stěžovatele, např. si mohli zajistit posily nebo lepší výstroj či výzbroj. Nabízelo se použití vest, přileb a štítů, které by případně ochránily samotné policisty při zákroku vůči stěžovateli a také by více demonstrovaly převahu policistů. Nelze totiž vyloučit, že kdyby stěžovatel byl konfrontován s jasnou přesilou, tak by se mohl zákroku podrobit dobrovolně. Ústavní soud tedy není přesvědčen, že by použití slzotvorného spreje bylo nezbytně nutné k překonání odporu stěžovatele a nebylo myslitelné užít mírnější donucovací prostředky. Nicméně vzhledem okolnostem použití slzotvorného spreje vůči stěžovateli se Ústavní soud nedomnívá, že toto samo o sobě představovalo špatné zacházení v rozporu s čl. 7 odst. 2 Listiny a čl. 3 Úmluvy.

75. Co se týče tvrzení stěžovatele, že mu po použití spreje nebyla poskytnuta žádná lékařská péče a ani vypláchnuty oči, toto tvrzení stojí osamoceně oproti tvrzení zasahujících policistů a lékařky. Za těchto okolností Ústavní soud nemůže učinit závěr, že by stěžovatel nebyl po použití spreje okamžitě ošetřen a nebyly mu vypláchnuty oči, což by bylo zcela nepřípustné a již samo o sobě by zakládalo špatné zacházení ve smyslu čl. 7 odst. 2 Listiny a čl. 3 Úmluvy.

76. Obdobně Ústavní soud nemůže z dostupných materiálů učinit závěr, že by policisté stěžovatele bezdůvodně kopali a zasazovali mu údery, které by šly nad rámec dovolených a v dané situaci nezbytných hmatů a chvatů. V této souvislosti však Ústavní soud poznamenává, že obdobné zákroky, které již z povahy věci jsou konfliktní, by bylo vhodné natáčet na kameru. Takový záznam by poté zásadně pomohl posouzení, zda zákrok policistů byl přiměřený, či nikoliv, a tak by také v první řadě chránil samotné policisty před neoprávněnými stížnostmi na jejich jednání.

77. Ústavní soud nicméně upozorňuje na to, že nedostatek důkazů o tvrzených poraněních stěžovatele, k nimž došlo kvůli relativní opožděnosti či případně i liknavosti v postupu GIBS, bude následně zohledněn při hodnocení procedurálního aspektu ochrany před špatným zacházením, tedy v části zabývající se účinným vyšetřováním.

3. Použití pout, převoz stěžovatele na letiště a zacházení se stěžovatelem na letišti

78. Podle ustálené judikatury ESLP nasazení pout obvykle není z hlediska čl. 3 Úmluvy problematické, pokud bylo toto opatření použito v souvislosti se zákonným zatčením nebo zadržením a není provázáno užitím fyzické síly nebo vystavením dané osoby veřejnosti způsobem, který nelze za daných okolností důvodně považovat za nezbytný a přiměřený. V tomto ohledu je například důležité, zda existuje důvod domnívat se, že se daná osoba bude zatčení bránit nebo bude chtít uprchnout, způsobit zranění či škodu nebo zničit důkazy. ESLP vždy přikládá velký význam konkrétním

okolnostem každého případu a zkoumá, zda bylo použití omezovacích prostředků nezbytné (viz rozsudek ESLP ve věci *Kummer proti České republice* ze dne 25. 7. 2013 č. 32133/11, § 63 a odkazy tam uvedené).

79. V nyní posuzované věci z jednání stěžovatele bylo zřejmé, že se eskortě dobrovolně podrobit nehodlá. V důsledku toho mu eskortující policisté nasadili pouta a poutací pás. Ústavní soud se domnívá, že vzhledem k chování stěžovatele se policisté mohli důvodně obávat, že by se mohl pokusit o útěk a přitom třeba i napadnout eskortující policisty. Použití těchto prostředků tedy nebylo paušální a rutinní, což by bylo nepřijatelné, a nelze jej v případě stěžovatele vyhodnotit jako neoprávněné.

80. Závažné je však tvrzení stěžovatele, že pouta byla příliš silně utažena, což mu způsobovalo bolest a odřeniny. Z dostupných materiálů ovšem Ústavní soud takový závěr učinit nemůže. Zranění stěžovatele není podloženo žádným důkazem, kromě jeho vlastního tvrzení. Zranění stěžovatele v průběhu šetření orgánů činných v trestním řízení ani šetření policie nepotvrdily žádné další osoby a není podloženo ani žádnou lékařskou zprávou.

81. Ústavní soud se zabýval i skutečností, že byl stěžovatel po zákroku na pokoji přenášen do jiné budovy v areálu ZZC nahý. K tomu mělo dojít z toho důvodu, že on sám se předtím odmítl obléci. Navíc policisté se snažili jej zakrýt prostěradlem, které však stěžovatel shazoval. Hlavně ovšem k přemístění nedocházelo plně na veřejnosti. Rovněž stěžovatel namítal, že bylo ponižujícím zacházením to, že na letišti byl převážen na vozíku pro zavazadla. Stěžovatel však odmítal sám jít a vozík pro osoby se zdravotním postižením údajně nebyl v daném momentu na letišti k dispozici. Později, když se jej policistům podařilo zajistit, již vozík pro osoby se zdravotním postižením pro přepravu stěžovatele použit byl. Policisté byli v obou stěžovatelem namítaných situacích postaveni před otázkou, jak stěžovatele někam dopravit – do jiné budovy v ZZC či z auta na příslušné místo na letišti. Jimi zvolená opatření – přenesení v rámci ZZC, byť byl nahý, či doprava na vozíku pro zavazadla – přitom byla ke stěžovateli šetrnější než jiné varianty. Pokud by kupříkladu policisté stěžovatele na letišti nesli, mohlo by to vést mimo jiné ke zbytečné potyčce mezi policisty a stěžovatelem, neboť by byli ve velmi úzkém fyzickém kontaktu. Ani jedno z přijatých řešení obou situací tak sice není s ohledem na stěžovatele bez výhrad akceptovatelné, nicméně ani jedno v kontextu posuzované situace samo o sobě nepřesahuje výše zmíněnou hranici pro konstataci zásahu do práv stěžovatele chráněných čl. 7 odst. 2 Listiny a čl. 3 Úmluvy. Na druhou stranu se nabízí úvaha, zda tyto popsané situace již neměly u zasahujících policistů vyvolat důvodné obavy z toho, zda stěžovatel v takovém stavu rozrušení vůbec bude připuštěn do letecké dopravy, a tedy zda veškeré stěžovateli ubližující zásahy vlastně nejsou zbytečné. Pokud by tuto jednoduchou úvahu zasahující policisté včas udělali, mohli by zjistit, že pravděpodobně nedojde k naplnění účelu celé akce, a proto veškeré způsobené násilí a zásahy vůči stěžovateli postrádají smysl.

4. Závěr ohledně substantivního porušení zákazu špatného zacházení

82. Celkové zacházení se stěžovatelem při jeho vyhošťování dne 6. 6. 2014 ukazuje na absenci náhledu na stěžovatele jako na člověka, který je nadán přirozenou lidskou důstojností a právy. Policie naopak ke stěžovateli přistupovala nikoli jako k lidské bytosti, ale jen jako ke zdroji problémů, kterých je třeba se zbavit tím, že bude za každou cenu dopraven do letadla.

83. Nelze ani odhlédnout od skutečnosti, že veškeré popsané zásahy vůči stěžovateli byly v důsledku zbytečné, neboť letecká společnost odmítla stěžovatele přepravit. Toto vyústění události dne 6. 6. 2014 bylo možno podle Ústavního soudu předvídat již na počátku, neboť nelze předpokládat, že jakákoliv letecká společnost přijme na svou

palubu osobu, která se všemi silami odletu brání. Nabízí se tedy i úvaha, zda vůbec použité násilí mělo legitimní účel, pokud nemohlo vést ke kýženému cíli.

84. Ústavní soud zdůrazňuje, že nijak nezpochybňuje, že cizinci, jimž bylo uloženo správní vyhoštění, které je vykonatelné, jsou povinni se mu podrobit. Nejsou-li v takové situaci shledány překážky vycestování, je policie oprávněna takové rozhodnutí vykonat i proti vůli cizince. Musí se tak však dít způsobem, který plně respektuje důstojnost a práva vyhošťovaných cizinců. Česká republika je stát, který je založen na demokratických hodnotách a úctě k právům a svobodám člověka (čl. 1 odst. 1 Ústavy). Kvalita, vyspělost a humanita každé společnosti se pozná podle způsobu, jakým zachází s těmi nejzranitelnějšími, s těmi, kdo se z jakýchkoli důvodů ocitli na jejím okraji; zda opravdu u všech lidí respektuje, že jsou svobodní a rovní si s ostatními v důstojnosti i právech, jak stanoví čl. 1 Listiny. Jen proto, že se někdo narodil a vyrůstal v jiné zemi než v té naší, není z této ochrany své svobody a rovnosti v důstojnosti a právech vyloučen. Každá lidská bytost, ať už je, či není „našincem“, musí být bez výjimek chráněna před nelidským a ponižujícím zacházením.

85. Při závěrečném komplexním posouzení jednání policie vůči stěžovateli při výkonu jeho správního vyhoštění má Ústavní soud především na paměti, co již bylo naznačeno výše: cizinec, který je zajištěn za účelem správního vyhoštění, se nestává předmětem, který je nutno v policii zvolenou dobu přemístit z místa A (zařízení pro zajištění cizinců) do místa B (letadlo). Cizinec i za těchto okolností zůstává člověkem, který má právo na lidské a důstojné zacházení. Nejen samotné zbavení osobní svobody, ale i celkové okolnosti realizace vyhoštění musí být proto humánní a prokazovat dostatečný respekt k člověku. Mimoto policie, stejně jako jiné bezpečnostní složky státu, musí své zásahy vést nejen s respektem k důstojnosti a právům osob, vůči nimž je zasahováno, ale též tak, aby případné konfliktní situace spíše uklidňovaly, ne aby napětí stupňovaly, či konflikty dokonce samy vyvolávaly. K tomu ovšem v nyní posuzovaném případě nedošlo.

86. Jak bylo shora podrobně odůvodněno, policie zejména pochybila, když stěžovatele o odletu dostatečně neinformovala a neumožnila mu se na něj dostatečně připravit. Toto pochybení též velice pravděpodobně přispělo ke konfliktním událostem dne 6. 6. 2014, včetně použití slzotvorného plynu vůči stěžovateli v uzavřené místnosti. Ústavní soud proto dospěl k závěru, že jednání policie vůči stěžovateli v rámci pokusu o jeho vyhoštění dne 6. 6. 2014 – a to zejména absence informování stěžovatele vhodným způsobem a v dostatečném předstihu o přesné době odletu a použití slzotvorného spreje vůči stěžovateli v uzavřené místnosti, podpořené navíc následným nasazením pout a přepravou stěžovatele na vozíku pro zavazadla – musely u stěžovatele ve svém souhrnu vyvolat pocity úzkosti a méněcennosti takové intenzity, která dosáhla úrovně závažnosti představující ponižující zacházení v rozporu s čl. 7 odst. 2 Listiny a čl. 3 Úmluvy. K tomuto závěru přitom Ústavní soud dospěl, i když vycházel jen z tvrzení nesporných mezi stěžovatelem a dalšími účastníky řízení, neboť pro odlišnou verzi událostí prezentovanou stěžovatelem neshledal dostatek důkazů. Pochybení v zajištění důkazů a objasnění dalších tvrzení stěžovatele však Ústavní soud zohlednil v rámci posuzování procesního porušení zákazu špatného zacházení, jak je uvedeno níže.

C. Namítané procesní porušení zákazu nelidského a ponižujícího zacházení (účinné vyšetřování)

1. Obecné principy

87. V případě, že poškozený vznesl hájitelné tvrzení, že byl podroben špatnému zacházení, je povinností státu provést účinné vyšetřování (viz např. rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Bouyid proti Belgii* ze dne 28. 9. 2015 č. 23380/09, § 116, či nálezný sp. zn. I. ÚS 1565/14 ze dne 2. 3. 2015, body 50–51 a odkazy tam uvedené). Hájitelným tvrzením je nutno rozumět takové tvrzení, které není zcela nedůvěryhodné a nepravděpodobné, je možné i časově, je dostatečně konkrétní a v čase neměnné (tamtéž, bod 55).

88. Účinné vyšetřování prováděné orgány činnými v trestním řízení, včetně fáze před zahájením trestního stíhání, musí splňovat kumulativně následující samostatné požadavky vyplývající z judikatury ESLP: musí být a) nezávislé a nestranné, b) důkladné a dostatečné, c) rychlé a d) podrobené kontrole veřejnosti. Požadavek důkladnosti a dostatečnosti znamená, že orgány musí přijmout přiměřené kroky, jež mají k dispozici, pro zajištění důkazů o incidentu, včetně mimo jiné očitých svědectví a použití forenzních metod. Závěry šetření musí být založeny na důkladné, objektivní a nestranné analýze všech relevantních skutečností. Jakékoliv nedostatky ve vyšetřování, které podřívají jeho schopnost zjistit okolnosti případu nebo odpovědné osoby, povedou k rozporu s požadovanou mírou účinnosti vyšetřování (nálezný sp. zn. I. ÚS 1565/14 ze dne 2. 3. 2015, bod 56).

89. Judikatura ESLP zdůrazňuje, že špatné zacházení je pro osobu zbavenou svobody, která je izolována od okolního světa bez přístupu k lékaři, právníkům, rodině nebo přátelům, kteří by jí poskytovali podporu a zajistili nezbytné důkazy, nesmírně obtížné prokázat. Příslušné státní orgány tedy musí z vlastní iniciativy obstarat veškeré důkazy o incidentu. Za tím účelem musí zajistit podrobné vyličení okolností samotnou údajnou obětí, svědectví očitých svědků, forenzní důkazy a odborná lékařská vyjádření, která poskytnou úplné a přesné záznamy o případném zranění a objektivní analýzu lékařských nálezů, zejména co se příčiny zranění týče (viz např. rozsudek ESLP ve věci *Bati a další proti Turecku* ze dne 3. 9. 2004 č. 33097/96, § 134; rozsudek ve věci *Karabet a další proti Ukrajině* ze dne 17. 1. 2013 č. 38906/07, § 303; či rozsudek ve věci *Eldar Imanov a Azhdar Imanov proti Rusku* ze dne 16. 12. 2010 č. 6887/02, § 113).

2. Aplikace obecných principů na nyní projednávaný případ

90. Prvotní otázkou při posuzování procesního porušení zákazu špatného zacházení je, zda stěžovatel vznesl hájitelné tvrzení, že s ním bylo špatně zacházeno, a zda tedy vznikla orgánům činným v trestním řízení povinnost provést účinné vyšetřování.

91. Stěžovatel podal dne 16. 6. 2014 stížnost na postup policie a paralelně trestní oznámení u GIBS. V trestním oznámení namítal, že byl podroben špatnému zacházení spočívajícímu především ve včasném neoznámení plánovaného odletu, použití nepřiměřených donucovacích prostředků (úderů a kopy do celého těla, slzotvorný plyn), nasazení pout při převozu a zacházení na letišti.

92. Skutečnosti uváděné v trestním oznámení stěžovatele byly dostatečně konkrétní, časově i věcně možné. Stěžovatel popsal okolnosti události, které se objektivně staly, tedy pokus o realizaci jeho vyhoštění proti jeho vůli v daný den, který nakonec nebyl úspěšný. Trestní oznámení na první pohled nepůsobí zcela nedůvěryhodně a jsou v něm obsažena tvrzení, která pokud by byla prokázána, by odůvodňovala závěr, že stěžovatel byl podroben špatnému zacházení, a to mimo jiné s ohledem na nadměrné použití síly, která nebyla nezbytně nutná v důsledku jeho chování. Je nicméně pravdou, že stěžovatel trestní oznámení nepodložil žádným lékařským potvrzením o zraněních, která v něm namítá.

93. Ústavní soud se však domnívá, že **požadavky na hájitelnost tvrzení u osob, které se stále nacházejí v detenci a nejsou propuštěny, musí být nižší než u osob, které jsou již na svobodě** a u kterých je nutno zpravidla na předložení lékařského potvrzení trvat. **Propuštěným osobám nic nebrání v tom, aby co nejdříve po svém propuštění vyhledaly lékaře, který zdokumentuje jejich zranění. Avšak osoby, které propuštěny nejsou, nemají žádnou možnost nezávislého lékaře navštívit. U nich je tedy možno založit hájitelnost tvrzení pouze na jejich výpovědi, která obecně splňuje výše uvedené podmínky hájitelného tvrzení.** Skutečnost, že hájitelnost tvrzení osob zbavených svobody lze založit pouze na jejich výpovědi respektuje i judikatura ESLP (viz např. rozsudek ve věci *Labita proti Itálii* ze dne 6. 4. 2000 č. 26772/95, § 130). Nakonec i sama GIBS usoudila, že trestní oznámení stěžovatele je hájitelné, neboť na jeho základě zahájila úkony trestního řízení podle § 158 odst. 3 trestního řádu. Ústavní soud se proto domnívá, že trestní oznámení stěžovatele splňuje požadavky na hájitelné tvrzení, že byl stěžovatel vystaven špatnému zacházení. Špatné zacházení, ohledně kterého bylo vzneseno hájitelné tvrzení, nepředstavuje pouze jednání, které Ústavní soud výše považoval za prokázané, ale i to, které z důvodu nedostatku důkazů prokázané nebylo, jako zejména namítané údery a kopy vůči stěžovateli, absence lékařského ošetření po použití slzotvorného plynu a nadměrné utážení pout. Jak Ústavní soud uvedl výše, tak každé z těchto jednání mohlo již samostatně být dostatečně závažným, aby představovalo špatné zacházení se stěžovatelem. Proto bylo povinností orgánů činných v trestním řízení účinně vyšetřit, zda byl stěžovatel těmto jednáním skutečně vystaven, neboť teprve po vyšetřování, které splňuje všechny podmínky účinného vyšetřování, lze učinit přesvědčivý závěr, že k takovému jednání nedošlo.

94. Stěžovatel namítá, že vyšetřování nebylo důkladné a objektivní ani rychlé. Ústavní soud se bude zabývat nejprve rychlostí šetření.

95. Požadavek rychlosti vyšetřování sleduje nejen obecný požadavek absence průtahů při řízeních týkajících se základních práv jednotlivců, ale je především nedílnou součástí celkové účinnosti vyšetřování. ESLP se ve své judikatuře týkající se rychlosti vyšetřování zabývá zejména tím, jestli bylo šetření zahájeno promptně, jestli nebyly průtahy v identifikaci svědků a jejich výsleších, a vůbec celkovou dobou trvání vyšetřování, jakož i celého trestního řízení (viz rozsudek ESLP ve věci *Y. proti Slovinsku* ze dne 28. 5. 2015 č. 41107/10, § 96). **Požadavek rychlosti šetření nelze tedy chápat úzce tak, že šetření je nutno ukončit v rozumné době. Hlavním účelem požadavku rychlosti je zajištění účinnosti šetření. Jednotlivé úkony v šetření je tedy nutno činit neprodleně tak, aby to nemělo negativní vliv na celkovou účinnost vyšetřování.** Svědkové po čase ztrácejí paměť, zranění na těle poškozeného mizí, kamerové záznamy jsou smazány a věcné důkazní prostředky obecně jsou ztraceny, zvyšuje se nebezpečí koluze svědků, atd. **Nelidské a ponižující zacházení je velmi vážným zásahem do základních práv jednotlivců a orgány činné v trestním řízení (zde zejména GIBS) nesmí hájitelné tvrzení, že mu byl někdo vystaven, brát na lehkou váhu. Naopak musí okolnosti případu prověřovat zvláště důkladně a urychleně, tak aby mohly učinit přesvědčivý závěr, zda k takovému zacházení skutečně došlo, a pokud ano, aby šetření bylo schopno položit základ k následnému potrestání pachatelů.**

96. Jak bylo uvedeno výše, stěžovatel předložil hájitelné tvrzení, že policisté při výkonu vyhoštění s ním zacházeli ponižujícím způsobem, včetně nadměrného použití síly a donucovacích prostředků. Povinností GIBS tedy bylo na toto trestní oznámení reagovat bez zbytečného odkladu a se vši pečlivostí prošetřit, zda tvrzení stěžovatele jsou pravdivá, či nikoliv.

97. ESLP již v několika případech shledal, že nevyhovuje požadavku na účinné vyšetřování, pokud policisté podezřelí z vážného porušení základních práv jsou vyslechnuti až se značným časovým odstupem. Například ve věci *Kummer proti České republice* ESLP považoval za nepřipustné, pokud policisté podezřelí z ponižujícího zacházení se zajištěnou osobou byli vyslechnuti až téměř tři měsíce od podaného trestního oznámení (rozsudek ESLP ze dne 25. 7. 2013 č. 32133/11, § 84; obdobně tříměsíční prodleva ve vyšetřování byla problematická například v rozsudku ESLP ve věci *Süleyman Demir a Hasan Demir proti Turecku* ze dne 24. 3. 2015 č. 19222/09, § 51; či v rozsudku ve věci *Kulik proti Ukrajině* ze dne 19. 3. 2015 č. 10397/10, § 51). Je třeba také poznamenat, že ponižující zacházení je nejmírnější formou špatného zacházení a ve vážnějších případech orgány činné v trestním řízení musí reagovat ještě mnohem rychleji.

98. V nyní posuzované věci GIBS policisty provádějící eskortu stěžovatele a lékařku ZZC vyslechla až ve dnech 25. 8. 2014 a 28. 8. 2014, tedy s odstupem více než dvou a půl měsíce od předmětných událostí a zároveň více než dvou měsíců od podání trestního oznámení. Situace je zde tedy srovnatelná s případem *Kummer proti České republice*. Ústavní soud tedy shledává, že postup GIBS při šetření okolností vyhoštění stěžovatele dne 6. 6. 2014 nebyl dostatečně rychlý.

99. V reakci na argument stěžovatele však Ústavní soud dodává, že skutečnost, že úkony trestního řízení ve smyslu § 158 odst. 3 trestního řádu byly zahájeny až dne 14. 7. 2014, není sama o sobě problematická. Z pohledu práva na účinné vyšetřování nevádí, pokud orgán činný v trestním řízení potřebné úkony provede ještě ve fázi před zahájením trestního řízení. Není tedy podstatné, zda všechny požadavky na účinné vyšetřování jsou splněny už v rámci šetření podle § 158 odst. 1 trestního řádu nebo prověřování podle § 158 odst. 3 trestního řádu či až ve fázi vyšetřování podle § 160 trestního řádu (viz náleznost sp. zn. I. ÚS 1565/14 ze dne 2. 3. 2015, bod 55).

100. Co se pak týče požadavku na důkladnost vyšetřování, Ústavní soud poznamenává, že vyšetřování musí být v první řadě schopno stanovit skutkové okolnosti případu v nejvyšší možné míře. V případě špatného zacházení z důvodu namítaného použití fyzické síly a donucovacích prostředků obecně je přitom klíčovým důkazním prostředkem informace o zdravotním stavu údajné oběti.

101. V případě osoby zbavené osobní svobody, která si sama důkazní prostředky o svém zdravotním stavu (lékařské vyjádření, fotodokumentace) zajistit nemůže, musí orgány činné v trestním řízení tyto důkazní prostředky zajistit samy z vlastní iniciativy. Za tím účelem musí jednat zvláště rychle, neboť případná zranění postupem času mohou odeznít.

102. Podle názoru Ústavního soudu se však v nyní posuzované věci GIBS ve svém šetření zaměřila na zjištění zdravotního stavu stěžovatele nedostatečně. Stěžovatel namítal zejména nepřiměřené použití síly vůči němu (úder a kopy) a nepřiměřené utahání pout. Za takové situace se především nabízelo okamžité vyšetření stěžovatele nezávislým lékařem, který by zaznamenal případná zranění stěžovatele i deset dnů po zákroku. Lékařské vyšetření stěžovatele ovšem GIBS neiniciovala, což mělo podstatný negativní vliv na účinnost vyšetřování (pro obdobné pochybení srov. rozsudek ESLP ve věci *Eldar Imanov a Azhdar Imanov proti Rusku* ze dne 16. 12. 2010 č. 6887/02, § 113: zde byl stěžovatel lékařsky vyšetřen až tři měsíce po oznámení, že s ním bylo policisty špatně zacházeno). To neznamená, že po podaném trestním oznámení obsahujícím hájitelné tvrzení o špatném zacházení je vždy nutno ihned nezávisle prověřit zdravotní stav údajné oběti. Někdy to již s odstupem času nebude účelné, případně zdravotní stav

bude již dostatečně zadokumentován. Nicméně tyto okolnosti musí vyšetřovací orgán pečlivě posuzovat a zjišťovat.

103. Ústavní soud zjistil, že součástí trestního spisu není žádná lékařská zpráva o stavu stěžovatele dne 6. 6. 2014 či v pozdějších dnech. Nelze tedy vůbec stanovit, jak důkladné byly zdravotní prohlídky, které stěžovatel absolvoval v ZZC před odjezdem na letiště a po návratu z něj. GIBS také nevyslechla, kromě zasahujících policistů a lékařky (k čemuž však došlo až se značným časovým odstupem), žádné osoby, které by mohly podat svědectví o fyzickém stavu stěžovatele po zrušené deportaci dne 6. 6. 2014. Ačkoli byl stěžovatel na území České republiky ještě dva týdny poté, co podal trestní oznámení, nebyla provedena ani jeho prohlídka nezávislým lékařem. Z úředního záznamu GIBS o místním šetření v ZZC ze dne 29. 8. 2014 vyplývá, že GIBS se snažila ztotožnit nějaké svědky události dne 6. 6. 2014, což se jí však nepodařilo. Tuto snahu ovšem nelze považovat za dostatečnou, a to již z důvodu značného časového odstupu, neboť případná výpovědní hodnota takových svědectví by byla značně snížena. Navíc řada cizinců, která byla v ZZC dne 6. 6. 2014, se tam patrně již nenacházela v srpnu 2014. GIBS ale nevyslechla ani další osoby, které by mohly o stavu stěžovatele podat zprávu, jako například právníčku Organizace pro pomoc uprchlíků, která stěžovatele v ZZC navštívila dne 9. 6. 2014. Šetření orgánů činných v trestním řízení ohledně zdravotního stavu stěžovatele tedy nelze považovat za důkladné a dostatečné.

104. Ústavní soud však na rozdíl od neprovedení okamžitého zjištění zdravotního stavu stěžovatele nespatřuje zásadní pochybení v tom, že GIBS nevyslechla samotného stěžovatele, který odcestoval z České republiky do Kamerunu dne 2. 7. 2014. Vyslechnutí poškozeného, který již podstatné okolnosti vylíčil v trestním oznámení, není nutné učinit tak rychle jako výsledek dalších relevantních svědků a podezřelých osob. Nakonec může být účelné poškozeného vyslechnout až po výslechu dalších osob a s těmito výpověďmi jej konfrontovat.

105. Nyní posuzovaný případ ilustruje, proč je provedení účinného vyšetřování tak důležité z pohledu účinné ochrany před špatným zacházením. Ústavní soud výše neshledal, že by vůči stěžovateli byly nepřiměřeným způsobem použity hmaty, chvaty, údery a kopy či že by mu byla nadměrně utažena pouta, neboť pro takový závěr neměl dostatečné důkazy. Stěžovatel sám, jako osoba zbavená svobody, si však žádné důkazy o těchto tvrzeních obstarat nemohl. Proto je zvláštní povinností příslušných orgánů (zde GIBS) takové důkazy, které umožní učinění přesvědčivých závěrů, se vší péčí, důkladností a rychlostí opatřit. Pokud tak příslušný orgán neučiní, nebude moci osoba zbavená svobody prakticky nikdy špatné zacházení prokázat a toto velmi závažné jednání se stane prakticky beztrestným a nepostižitelným.

106. Z výše uvedeného vyplývá, že provedené vyšetřování nebylo vyšetřováním účinným, neboť nebylo dostatečně rychlé a důkladné. Orgány činné v trestním řízení tedy porušily právo stěžovatele na účinné vyšetřování, které je součástí práva nebýt podroben špatnému zacházení podle čl. 7 odst. 2 Listiny a čl. 3 Úmluvy.

3. Závěr a formulace výroku ohledně účinného vyšetřování

107. Stěžovatel v ústavní stížnosti požaduje jak zrušení napadených rozhodnutí, tak konstatování, že postupem orgánů činných v trestním řízení, které neprovedly účinné vyšetřování, byla porušena jeho práva. Podle ustálené judikatury Ústavního soudu existuje-li pravomocné rozhodnutí, musí stěžovatel ústavní stížností napadat rozhodnutí, neboť ústavní stížnost na jiný zásah orgánu veřejné moci připadá v úvahu, pouze pokud takový zásah sám není výrazem (výsledkem) řádné rozhodovací pravomoci tohoto

orgánu a jako takový se vymyká obvyklému přezkumnému či jinému řízení [nález sp. zn. III. ÚS 62/95 ze dne 30. 11. 1995 (N 78/4 SbNU 243)].

108. V dané věci se však shledaná pochybení ve vyšetřování, která se týkají nedostatků v rychlosti a důkladnosti, projevila přímo v rozhodnutí GIBS, které tak je založeno na nedostatečně zjištěném skutkovém stavu a je nedostatečně odůvodněno. Proti němu mohl stěžovatel podat odvolání ke krajskému státnímu zastupitelství. Zjevně tak jde o rozhodnutí, které mohlo být a také bylo podrobena obvyklému přezkumnému řízení. Samotná napadená rozhodnutí tak porušují základní právo stěžovatele na účinné vyšetřování a jsou rozhodnutími ve smyslu § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Z těchto důvodů Ústavní soud přistoupil k jejich zrušení.

109. Naopak výše uvedená pochybení, která se projevila v napadených rozhodnutích a vedla k jejich zrušení Ústavním soudem, jako taková tedy zároveň nemohou vést ke konstatování, že stěžovatelovo základní právo porušil také sám postup orgánů činných v trestním řízení, který napadeným rozhodnutím předcházela a při němž k oněm pochybením došlo. Tento návrh tedy Ústavní soud musí odmítnout jako návrh nepřijatelný podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu, neboť vady v postupu orgánů činných v trestním řízení se projevily v napadených rozhodnutích (viz, *mutatis mutandis*, nález sp. zn. I. ÚS 1549/11 ze dne 23. 4. 2015, bod 59).

110. Po zrušení napadených rozhodnutí je na samotných orgánech činných v trestním řízení, jak budou dále postupovat a jaké úkony v dané věci provedou, samozřejmě za respektování tohoto nálezu, včetně jeho nosných důvodů. Ústavní soud nicméně poznamenává, že shledal, že stěžovatel byl podroben špatnému zacházení z důvodu kumulace několika faktorů, za jejichž souhrn nelze činit odpovědným konkrétní osobu či osoby. V tomto ohledu lze tedy těžko dovozovat trestní odpovědnost konkrétních fyzických osob. Pokud jde o údajné nadměrné použití fyzické síly a pout vůči stěžovateli, které mu měly způsobit zranění, zde Ústavní soud pochybení shledal především v rychlosti šetření, které již z povahy věci napravit nelze. To samé platí o důkladném lékařském vyšetření stěžovatele, neboť tento netvrdí, že by zákrok u něj měl nějaké trvalé následky. Všechny negativní následky na jeho fyzické zdraví již tedy musely odeznít. Aniž by tedy Ústavní soud předjímal rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení, je možné a z pohledu Ústavního soudu i akceptovatelné, že ve věci již žádné účelné kroky v rámci trestního řízení nebude možné podniknout a shledané porušení práva stěžovatele na účinné vyšetřování v této konkrétní věci již nebude možné napravit jinak než případnou náhradou újmy způsobené na jeho základních právech.

D. Závěr

111. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu částečně vyhověl, neboť zásahem policie při výkonu správního vyhoštění stěžovatele dne 6. 6. 2014 bylo porušeno základní právo stěžovatele nebýt podroben ponižujícímu zacházení podle čl. 7 odst. 2 Listiny a čl. 3 Úmluvy a zároveň napadenými rozhodnutími orgánů činných v trestním řízení byla tatáž práva stěžovatele porušena z důvodu neprovedení účinného vyšetřování. Proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadená rozhodnutí zrušil.

112. Podle čl. 89 odst. 2 Ústavy jsou nálezy Ústavního soudu závazné pro všechny orgány i osoby. V daném případě je to především Policie České republiky – Ředitelství služby cizinecké policie, které je vázáno nosnými důvody tohoto nálezu [k závaznosti nálezů Ústavního soudu viz např. nález sp. zn. IV. ÚS 301/05 ze dne 13. 11. 2007

(N 190/47 SbNU 465), bod 60]. Je proto povinností policie systematicky reagovat na nosné důvody tohoto nálezu. Policie by především měla cizince zajištěné pro účely vyhoštění s dostatečným předstihem a řádně informovat o přesné době realizace jejich vyhoštění. Měla by také k cizincům přistupovat s plným respektem k jejich lidské důstojnosti a zdržet se všeho, co v nich může vyvolat pocity strachu, úzkosti nebo méněcennosti, aniž by to bylo nezbytně nutné pro dosažení legitimního účelu.

113. Ústavní soud však neshledal, že je na místě vyslovit také porušení čl. 13 Úmluvy, tedy práva na účinný právní prostředek nápravy, neboť z judikatury ESLP vyplývá, že v případě shledání procesního porušení čl. 3 Úmluvy nelze z důvodu neprovedení účinného vyšetřování konstatovat také porušení čl. 13 Úmluvy (viz například rozsudek ESLP ve věci *Adnaralov proti Ukrajině* ze dne 27. 11. 2014 č. 10493/12, § 36). Samostatné porušení čl. 13 Úmluvy by připadalo v úvahu pouze z nějakých jiných důvodů, například pokud by se oběť špatného zacházení nemohla domoci náhrady újmy ani v civilním řízení (viz rozsudek ESLP ve věci *Lenev proti Bulharsku* ze dne 4. 12. 2012 č. 41452/07, § 128–132). K tomu však v nyní posuzovaném případě nedošlo, neboť civilní soudy nejsou vázány usnesením o odložení věci podle §159a odst. 1 trestního řádu a stěžovatel ani netvrdí, že by se nemohl domáhat náhrady újmy v civilním řízení.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 27. října 2015

Ludvík David
předseda senátu

Právní věty:

Zákaz nelidského a ponižujícího (špatného) zacházení při vyhošťování cizince

I. Cizinec, který je zajištěn za účelem správního vyhoštění, se nestává předmětem, který je nutno v policii zvolenou dobu přemístit z místa A (zařízení pro zajištění cizinců) do místa B (letadlo). Cizinec i za těchto okolností zůstává člověkem, který má právo na lidské a důstojné zacházení. Nejen samotné zbavení osobní svobody, ale i celkové okolnosti realizace vyhoštění musí být humánní a prokazovat dostatečný respekt k člověku. To za daných okolností zahrnuje především dostatečnou komunikaci se zajištěným člověkem, která se musí vztahovat i na informace o přesné době a způsobu realizace vyhoštění. Tyto informace musí být zajištěné osobě sděleny s dostatečným předstihem, aby se mohla na odjezd připravit. Podle Ústavního soudu je poskytnutí těchto informací s předstihem 24 hodin úplné minimum, na kterém je nutno, vyjma zcela výjimečných případů, trvat. Informaci o přesné době a způsobu vyhoštění je však zajištěné osobě vhodné sdělit s co největším předstihem, tedy bez zbytečného prodlení poté, co se dobu odjezdu policie dozví.

II. Jakékoli donucovací prostředky je nutno používat pouze v míře nezbytně nutné pro dosažení legitimního účelu sledovaného zákrokem. Donucovací prostředky nesmí v žádném případě sloužit jako odplata, či trest za neuposlechnutí výzvy policisty. Pokud nepředstavuje zajištěná osoba hrozbu pro druhé a pouze odmítá vykonat nějaký příkaz, je použití slzotvorného spreje nepřijatelné pro rozpor s čl. 7 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a s čl. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a namísto něj by policisté měli použít jiné techniky k zvládnutí zajištěné osoby.

III. Požadavky na hájitelnost tvrzení u osob, které se stále nacházejí v detenci a nejsou propuštěny, musí být nižší než u osob, které jsou již na svobodě. Propuštěným osobám nic nebrání v tom, aby co nejdříve po svém propuštění vyhledaly lékaře, který zdokumentuje jejich zranění. Avšak osoby, které propuštěny nejsou, nemají žádnou možnost nezávislého lékaře navštívit. U nich je tedy možno založit hájitelnost tvrzení pouze na jejich výpovědi, která obecně splňuje podmínky hájitelného tvrzení.

IV. Požadavek rychlosti šetření (v rámci povinnosti účinného vyšetřování zásahu do práva nebýt vystaven zacházení v rozporu s čl. 7 odst. 2 Listiny) nelze chápat úzce tak, že šetření je pouze nutno ukončit v rozumné době. Hlavním účelem požadavku rychlosti je zajištění účinnosti šetření. Jednotlivé úkony v šetření je tedy nutno činit neprodleně tak, aby to nemělo negativní vliv na celkovou účinnost vyšetřování.

V. Nelidské či ponižující („špatné“) zacházení je velmi vážným zásahem do základních práv jednotlivců (čl. 7 odst. 2 Listiny a čl. 3 Úmluvy) a orgány činné v trestním řízení nesmí hájitelné tvrzení, že mu byl někdo vystaven, brát na lehkou váhu. Naopak musí okolnosti případu prověřovat zvláště důkladně a urychleně, tak aby mohly učinit přesvědčivý závěr, zda ke špatnému zacházení skutečně došlo, a pokud ano, aby šetření bylo schopno položit základ k následnému potrestání pachatelů.

VI. V případě osoby zbavené osobní svobody, která si sama důkazní prostředky o svém stavu (lékařské vyjádření, fotodokumentace) zajistit nemůže, musí orgány činné v trestním řízení tyto důkazní prostředky zajistit samy z vlastní iniciativy. Za tím účelem musí jednat zvláště rychle, neboť případná zranění postupem času mohou odeznít.

